

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ STREDISKO PRE ĽUDSKÉ PRÁVA

SPRÁVA

**o monitoringu médií so špeciálnym zameraním na prejavy
rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu za rok 2016**

Bratislava, apríl 2017

Názov: Správa o monitoringu médií so špeciálnym zameraním na prejavy rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu za rok 2016

Autor: Mgr. Michal Cenker, právnik, interný doktorand Právnickej fakulty UK v Bratislave

Vydalo: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, v Bratislave 2017

Za obsah a jazykovú úpravu zodpovedá autor.

Text neprešiel jazykovou úpravou.

© Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

Nepredajné

Obsah

Úvod.....	4
1 Xenofóbia s následkom diskriminácie	5
2 Stereotypy z dôvodu etnickej príslušnosti vedúce nielen k diskriminácii	9
3 Osveta v boji proti antisemitizmu vo svetle otvorenia prvého múzea holokaustu v Seredi.....	11
4 Potreba šírenia osvetu v boji proti rasizmu, xenofóbii a antisemitizmu.....	14
Záver.....	17
Stredisko odporúča.....	18

Úvod

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej v texte ako „Stredisko“) vykonáva už od roku 2008 pravidelný monitoring médií, na základe ktorého mapuje aj prejavy rasizmu, xenofóbie či antisemitizmu. Uvedená činnosť je súčasťou celkového konceptu mandátu Strediska, ktoré zhromažďuje a na požiadanie poskytuje informácie o vyššie uvedených protiprávných skutočnostiach. Konceptne ide o systematický a pravidelný monitoring, ktorý má z teritoriálneho hľadiska celoštátny charakter.

V súčasnosti sa Stredisko zameriava nielen na prejavy rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu, ale dôsledne monitoruje aj akékoľvek verejnosti známe extrémistické prejavy. V uvedenom kontexte venovalo Stredisko monitoringu médií náležitú pozornosť aj v kalendárnom roku 2016. Stredisko sa zameriava na pravidelnú selekciu článkov a informácií podľa relevantných oblastí a zároveň na tvorbu databázy pre poskytovanie údajov a šírenie informácií v kontexte danej problematiky. V nasledujúcich riadkoch sa Stredisko sústreďuje na obsahovú a vecnú analýzu získaných mediálnych výstupov. V súvislosti s metodikou zberu relevantných dát Stredisko pokračuje v spolupráci s agentúrou STORIN plus. Zároveň využilo pri zbere dát a mediálnych informácií aj výsledky získané z vyhľadávača Google s použitím vyhľadávacích operátorov - nástrojov a filtrov.

Stredisko pri vyhodnocovaní obsahu jednotlivých mediálnych správ berie do úvahy predovšetkým relevantnosť ich obsahu a práve z tohto dôvodu formuluje všeobecnejšie závery. Vecný obsah mediálnych správ sa totiž v mnohých prípadoch nezakladá na materiálnej pravde a z toho dôvodu nie je vyhodnocovanie konkrétnych detailov jednotlivých prípadov prínosné a racionálne. Hodnotiaca správa za kalendárny rok 2016 sa nezaoberá vnútroštátnou politickou situáciou. Diskusia k nej totiž prináša v mnohých prípadoch emocionálne napätie. Neprispejeva ku konštruktívnym riešeniam a návrhom riešení v boji proti nárastu pravicového extrémizmu. V nasledujúcich riadkoch sa Stredisko venuje aj prípadom, ku ktorým vydalo odborné stanoviská. Tie Stredisko zverejňuje prostredníctvom svojho webového sídla¹, pričom ich vydáva tak na požiadanie fyzických či právnických osôb, ako aj z vlastnej iniciatívy. V uvedených prípadoch Stredisko vydalo odborné stanoviská, ktorých obsah bol výsledkom iniciatívy Strediska v postavení národného antidiskriminačného orgánu, ako aj národnej ľudskoprávnej inštitúcie.

¹ <http://www.snslp.sk/#menu=2432>

1 Xenofóbia s následkom diskriminácie

V rámci monitorovania dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania Stredisko zistilo možné porušenie práva na rovnaké zaobchádzanie v zmysle platnej a účinnej antidiskriminačnej legislatívy s výraznými prvkami xenofóbie.

Tureckí študenti prejavili záujem o rezerváciu ubytovania v ubytovacom zariadení prostredníctvom internetového portálu booking.com. Ubytovacie zariadenie však neumožnilo študentom rezerváciu, pričom svoje rozhodnutie odôvodnili majitelia zariadenia tým, že neposkytujú ubytovanie osobám z krajín, kde prebieha vojenský konflikt a Kurdom z bezpečnostných dôvodov. Študenti reagovali na odmietavý postoj majiteľov ubytovacieho zariadenia tým, že ho označili v rámci vzájomnej komunikácie za prejav rasizmu. Následná reakcia majiteľov ubytovacieho zariadenia vylúčila ich rasistický motív, avšak zdôraznila skutočnosť, že ubytovacie zariadenie neposkytuje ubytovania Turkom a osobám z arabských štátov z bezpečnostných dôvodov.

Stredisko prejavilo záujem na poskytnutí právnej pomoci diskriminovaným tureckým študentom. V rámci vybavovania veci komunikovalo so študentmi v otázke nárokov, ktoré si mohli uplatniť v postavení dotknutých osôb. Zástupcovia Strediska zároveň absolvovali stretnutie s majiteľmi ubytovacieho zariadenia, v rámci ktorého sa dohodli na upustení od vyššie opísaného konania zo strany zástupcov ubytovacieho zariadenia. Výsledkom osobného stretnutia bola ústna dohoda s majiteľmi ubytovacieho zariadenia, ktorí prejavili záujem na vyhotovení ospravedlňujúceho stanoviska a rovnako prejavili záujem nahradiť študentom vzniknutú nemajetkovú ujmu, ktorú spôsobili tureckým študentom svojím konaním, porušujúcim zákaz diskriminácie. Stredisko však následne ukončilo vybavovanie veci z dôvodu nezájmu diskriminovaných študentov o právne zastúpenie vo veci, o čom upovedomilo aj Turecké veľvyslanectvo v Bratislave. Stredisko ukončilo vybavovanie veci zverejnením odborného stanoviska prostredníctvom svojho webového sídla.

Konanie zástupcov ubytovacieho zariadenia Stredisko vyhodnotilo ako konanie porušujúce zákaz diskriminácie. Samotné vyhlásenie majiteľov ubytovacieho zariadenia predstavuje porušenie zásady rovnakého zaobchádzania podľa ustanovenia § 2 ods. 1 zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (antidiskriminačný zákon). Majitelia ubytovacieho zariadenia svojím konaním naplnili skutkovú podstatu priamej diskriminácie z dôvodu príslušnosti k národnostnej skupine,

vyčlenením osôb tureckej národnosti a osôb, ktorých národnosť identifikovateľná prostredníctvom zoznamu štátov tzv. Ligy arabských štátov. Majitelia ubytovacieho zariadenia zároveň naplnili skutkovú podstatu priamej diskriminácie z dôvodu príslušnosti k etnickej skupine, a to konkrétne vo vzťahu k osobám kurdskeho etnika. Diskriminačné vyčlenenie osôb pochádzajúcich z tzv. arabských štátov a krajín, kde prebieha vojnový konflikt, naplnia skutkovú podstatu porušenia zákazu diskriminácie z dôvodu iného postavenia.

Vo vzťahu k tureckým študentom naplnili majitelia ubytovacieho zariadenia skutkovú podstatu priamej diskriminácie z dôvodu ich príslušnosti k tureckej národnosti. Zároveň sa majitelia ubytovacieho zariadenia dopustili naplnenia skutkovej podstaty priamej diskriminácie Turkov, Kurdov, osôb z arabských štátov a krajín, kde prebieha vojnový konflikt, a to z dôvodu ich príslušnosti k národnosti, etnickej skupine a taktiež z dôvodu iného postavenia.

Uvedený prípad má však aj iný rozmer, ktorý spočíva v jasne identifikovateľnej xenofóbii majiteľov ubytovacieho zariadenia. Tí sami priznali, že konkrétnym skupinám obyvateľov odmietli poskytnúť ubytovacie služby, a to z obavy o svoju bezpečnosť a z obavy pred domnelým poškodením majetku. Všeobecne zaužívaným termínom spájaným s pojmom xenofóbie je tzv. strach z neznámeho. Majitelia tak „zo strachu pred neznámym“ generálne vylúčili veľkú skupinu osôb z prístupu k ubytovacím službám. Na ilustráciu majitelia ubytovacieho zariadenia vylúčili z možnosti rezervácie ubytovania Turkov, Kurdov, osoby z arabských štátov a osoby z krajín, kde prebieha vojnový konflikt.

Pojmom „Turek“ označujeme fyzické osoby s tureckým štátnym občianstvom, resp. osoby tureckej národnosti. Z hľadiska terminológie medzinárodného práva sú pojmy štátne občianstvo a národnosť vo väčšine prípadov koncentrované v pojme *nationality*. Osobitný význam má vyššie uvedené rozlíšenie predovšetkým pri diferenciacii osôb s rozdielnym štátnym občianstvom (*citizenship*) a národnosťou. Príkladom môže byť fyzická osoba tureckej národnosti s nemeckým štátnym občianstvom. Pojmom „Kurd“ označujeme príslušníka etnickej skupiny, ktorej členovia sa vyznačujú spoločným jazykom, zvykmi a tradíciami. Okrem časti obyvateľov východnej a juhovýchodnej časti Turecka sem z geografického hľadiska môžeme zaradiť aj skupiny obyvateľov západného Iránu a severnej časti Iraku a Sýrie. Výklad pojmu „osoby z arabských štátov“ smeruje k vyčleneniu skupiny osôb z krajín, ktoré sú členmi tzv. Ligy arabských štátov. V takom prípade ide o osoby, ktoré majú národnosť, resp. sú štátnymi príslušníkmi Egypta, Iraku, Jemenu, Jordánska, Libanonu, Saudskej Arábie, Sýrie, Líbye, Sudánu, Maroka, Tuniska, Alžírka, Kuvajtu, Spojených arabských emirátov, Bahrajnu, Kataru, Ománu, Mauretánie, Somálska, Palestíny, Džibutska, Komôr a Eritrei. Z vyhlásenia majiteľov ubytovacieho zariadenia je možné dospieť k záveru o tom, že ubytovacie služby by

neposkytli aj osobám, ktoré pochádzajú z týchto krajín, t. j. majú tam svoje bydlisko, resp. v týchto krajinách dlhodobo žijú (sú ich obyvateľmi). Osoby pochádzajúce z krajín kde prebieha vojnový konflikt, nemožno exaktne vyčleniť, avšak pri analýze dlhodobých konfliktov sem môžeme zaradiť napríklad obyvateľov Somálska, Sýrie, Nigérie, Južného Sudánu a Ukrajiny.²

Stredisko vníma takto prejavovaný strach z neznámeho za prejav prekračujúci mieru prípustnosti a zároveň zasahujúci do práv a slobôd iných skupín obyvateľstva. Xenofóbne správanie môže v mnohých prípadoch viesť k negatívnym následkom, pričom tie sú charakteristické svojou protiprávnou povahou. Konanie majiteľov ubytovacieho zariadenia sa v prípade diskriminácie tureckých študentov premietlo do protiprávnej roviny porušujúcej zákaz diskriminácie. Slovenská obchodná inšpekcia sankcionovala ubytovacie zariadenie pokutou vo výške 900 eur. Stredisko je presvedčené o skutočnosti, že všeobecné odmietnutie poskytnutia služieb z dôvodu príslušnosti žiadateľov k národnosti, etniku či ich príslušnosti ku krajine, kde prebieha ozbrojený konflikt, je neospravedlňiteľným konaním, ktoré je nielen protiprávnym správaním, ale zároveň preň nemôže existovať miesto v modernej a demokratickej Európe.

Príčiny xenofóbnych postojov vidí Stredisko predovšetkým v často neobjektívnom, neúplnom a neprofesionálnom informovaní verejnosti o dianí vo svete prostredníctvom médií. Tie majú nepochybne významný vplyv na vytváranie verejnej mienky a v konečnom dôsledku aj na konanie samotných jednotlivcov. Stredisko preto apeluje na médiá, aby nešírili často nepodložené informácie hľadajúce senzácie, ktorých jediným cieľom je zvyšovanie miery čitateľnosti a úspešnosti merateľnej v peňažných ziskoch a nie čo najobjektívnejšie informovanie verejnosti.

Zoznam použitých zdrojov a mediálnych správ:

- <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/401016-bratislavsky-penzion-odmietol-ubytovat-turkov/>

² Z odborného stanoviska Strediska, dostupného na webovej adrese: http://www.snsip.sk/CCMS/files/2016_-_anonymizovan%C3%A9_odborn%C3%A9_stanovisko_-_diskrimin%C3%A1cia_z_d%C3%B4vodu_n%C3%A1rodnosti,_pr%C3%ADslu%C5%A1nosti_k_etnickej_skupine.pdf

- http://www.bratislavskenoviny.sk/najnovsie-spravy-z-bratislavy/byvanie-sluzby/diskriminovali-turkov-ked-ich-odmietli-ubytovat.html?page_id=337768
- <https://dennikn.sk/527569/bratislavsky-hotel-odmietol-ubytovat-tureckych-studentov-velvyslankyna-hovori-o-rasizme/>
- <http://www.topky.sk/cl/10/1618237/Nove-fakty-v-kauze-penzionu--ktory-odmietol-ubytovat-Turkov-a-Arabov--Lutost--pokuta-a-krach>
- http://www.snslp.sk/CCMS/files/2016_-_anonymizovan%C3%A9_odborn%C3%A9_stanovisko_-_diskrimin%C3%A1cia_z_d%C3%B4vodu_n%C3%A1rodnosti,_pr%C3%ADslu%C5%A1nost_k_etnickej_skupine.pdf

2 Stereotypy z dôvodu etnickej príslušnosti vedúce nielen k diskriminácii

Spoločné znaky s prípadom diskriminácie tureckých študentov vykazuje aj medializovaný prípad diskriminácie Rómov ubytovňou v Bratislave. Obdobne ako majitelia ubytovacieho zariadenia, ktorí diskriminovali tureckých študentov, aj majiteľ ubytovne sa v prvom rade ohradil vo vzťahu k rasistickej alebo obdobnej praktike.

Ubytovňa odmietla predĺžiť ubytovanie dvom Rómom z dôvodu nedostatku ubytovacej kapacity, a to aj napriek skutočnosti, že voľné lôžka boli k dispozícii. Nešlo však o lôžka na štvrtom poschodí, ktoré je na základe rozhodnutia majiteľov ubytovne vyhradené výlučne Rómom. Segregáciu Rómov od ostatných ubytovaných zdôvodňujú majitelia ubytovne tým, že Rómovia im „kazia kšeft“, keďže „bieli“ (označenie ostatných ubytovaných priamo majiteľom ubytovne) nemajú záujem o bývanie spolu s Rómami. Práve z dôvodu obavy zo straty klientely sa majitelia ubytovne rozhodli pre segregáciu Rómov a vyčlenili im iba jedno poschodie. V prípade, ak je ubytovacia kapacita štvrtého poschodia naplnená, ďalší žiadatelia o poskytnutie služby rómskeho pôvodu sa v priestoroch ubytovne nemôžu ubytovať, a to aj v prípade, ak by boli k dispozícii lôžka na iných poschodiach ubytovne.

Konanie majiteľov ubytovne má okrem diskriminačného charakteru aj ďalšie známky správania sa, ktoré je v rozpore so základnými hodnotami Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd³. Predovšetkým ide o nerešpektovanie a neprehľbovanie princípu tolerancie, ako aj ďalších základných pilierov demokracie. Takéto správanie je neprípustné v demokratickej spoločnosti a obmedzuje vo výkone práv skupinu obyvateľstva len na základe etnickej príslušnosti.

Stredisko odsudzuje konanie a postoj majiteľov ubytovne. Dotknutým Rómom sa Stredisko snažilo poskytnúť právnu pomoc vo forme právneho zastúpenia v prípadnom antidiskriminačnom spore, avšak nezávislé zisťovanie ukončilo vydaním odborného stanoviska a jeho zverejnením prostredníctvom svojho webového sídla.⁴ Dôvodom neposkytnutia právneho zastúpenia bolo nedostatočná súčinnosť zo strany zainteresovaných osôb, čo Stredisko uvádza aj v závere odborného stanoviska.

Konanie spočívajúce v segregácii určitej skupiny obyvateľstva, výslovné delenie obyvateľstva na „bielych“ a „tých ostatných“, obmedzovanie v prístupe k službám z dôvodu

³ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, znenie Dohovoru je dostupné aj na webovej adrese: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SLK.pdf

⁴ Odborné stanovisko je dostupné na tejto webovej adrese: http://www.snslp.sk/CCMS/files/2016_-_anonymizovan%C3%A9_odborn%C3%A9_stanovisko_-_diskrimin%C3%A1cia_z_d%C3%B4vodu_pr%C3%ADslu%C5%A1nosti_k_etnickej_skupine1.pdf

ethnicity, to všetko môže mať v konečnom dôsledku následky, ktoré nie sú v žiadnom prípade postavené na hodnotách a princípoch demokracie. V extrémnom prípade, a to predovšetkým vtedy, ak sa s obdobnými postojmi začne stotožňovať čím ďalej tým väčšia časť spoločnosti. Obdobné postoje môžu viesť k zvýšeniu miery výskytu rasistických, xenofóbnych či extrémistických prejavov.

Zoznam použitých zdrojov a mediálnych správ:

- <https://dennikn.sk/581157/pridu-bieli-alebo-romovia-pytaju-sa-v-bratislavskej-ubytovni-v-ktorej-maju-romske-poschodie/>
- https://www.youtube.com/watch?v=_AKONTLJ53A
- http://www.snslp.sk/CCMS/files/2016_-_anonymizovan%C3%A9_odborn%C3%A9_stanovisko_-_diskrimin%C3%A1cia_z_d%C3%B4vodu_pr%C3%ADslu%C5%A1nosti_k_etnickej_skupine1.pdf
- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

3 Osveta v boji proti antisemitizmu vo svetle otvorenia prvého múzea holokaustu v Seredi

Bohužiaľ, aj v 21. storočí sa na území Slovenskej republiky objavujú antisemitistické názory, ktoré sú verejne prezentované predovšetkým prostredníctvom sociálnych sietí. Vhodnou reakciou na podobné prejavy je šírenie osvety v boji proti antisemitizmu, a to aj prostredníctvom poukazovania na nevyvrátiteľné fakty o zločinoch proti ľudskosti, ku ktorým dochádzalo v minulosti a ktoré boli výsledkom antisemitistických názorov a postojov. Protižidovské prejavy a nálady si verejnosť spája predovšetkým s obdobím druhej svetovej vojny. Poukazovanie na historické fakty je nevyhnutné predovšetkým z hľadiska prevencie proti šíreniu dezinformácií a vytváraniu antisemitistických nálad v súčasnom svete.

V súvislosti s výkonom základného ľudského práva, spočívajúceho v slobode prejavu možno dospieť k jednoznačným záverom, ktorých výsledkom je konštatovanie, že antisemitistické prejavy nepoživajú právnu ochranu podľa článku 10 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.⁵ Vo svojej rozhodovacej praxi to v mnohých prípadoch potvrdil Európsky súd pre ľudské práva.⁶ V prípadoch verejnej prezentácie antisemitistických postojov a názorov Európskeho súdu pre ľudské práva aplikuje článok 17 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, podľa ktorého „*nič v tomto dohovore sa nesmie vykladať ako oprávnenie pre štát, skupinu alebo osobu vykonávať činnosť alebo uskutočniť skutok s cieľom narušiť práva alebo slobody v dohovore zakotvené, alebo na obmedzenie týchto práv a slobôd vo väčšom rozsahu, než je stanovené v dohovore.*“⁷ V tomto kontexte je známym predovšetkým rozhodnutie ESĽP vo veci *Balsytė-Lideikienė proti Litve*, zo dňa 4. 11. 2008.⁸

Svetlým bodom v šírení osvety zameranej na boj proti revizionistom a šíriteľom antisemitistických postojov je otvorenie prvého múzea holokaustu na našom území. Múzeum otvorili v Seredi dňa 26. januára 2016. Otvoreniu tohto múzea sa síce venovala určitá mediálna pozornosť, avšak táto udalosť mohla nájsť omnoho väčšiu mediálnu odozvu. Múzeum holokaustu našlo svoje miesto v priestoroch bývalého pracovného a koncentračného tábora

⁵ Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M.: Evropská úmluva o lidských právech. Komenář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1017.

⁶ Pozri predovšetkým Rozhodnutie ESĽP vo veci *Ivanov proti Rusku*; *W. P. a ďalší proti Poľsku* či *Garaudy proti Francúzsku*.

⁷ Celý text Dohovoru je prístupný na webovej adrese: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SLK.pdf

⁸ V uvedenom rozhodnutí je relevantné zamerať pozornosť predovšetkým na časti Rozhodnutia označené § 78-80; pozn. autora.

v Seredi, pre ktorý je príznačnou jeho autenticnosť v nadväznosti na tragické udalosti súvisiace s riešením židovskej otázky na našom území počas druhej svetovej vojny.

„V múzeu sú vystavené dobové dokumenty, fotografie a predmety súvisiace s prenasledovaním Židov na území Slovenska. Jedným z vystavených artefaktov je dobytčí vagón, v ktorom deportovali Židov do koncentračného tábora Auschwitz. Súčasťou múzea je vzdelávacie stredisko, ktoré poskytuje výchovnovzdelávacie podujatia, semináre a školenia zamerané na oboznamovanie verejnosti so židovskou kultúrou a dopadom holokaustu na život Židov na našom území. Cieľom uvedených programov a podujatí je priblížiť život Židov na území Slovenska a pomôcť nadobudnúť základné vedomosti o židovskej komunite so zreteľom na obdobie holokaustu. Múzeum zároveň slúži aj ako pamätník všetkých zavraždeným Židom zo Slovenska, pričom len samotným táborom v Seredi prešlo v období od roku 1941 do roku 1945 približne 16 000 Židov, z ktorých bola väčšina zavraždená počas holokaustu.“⁹

Stredisko vníma šírenie osvety v boji proti antisemitizmu veľmi pozitívne a v tomto kontexte poskytuje vzdelávacie služby zamerané na uvedenú problematiku. Lektori Strediska vzdelávajú rôznorodé skupiny obyvateľstva, pričom osobitnú cieľovú skupinu tvoria predovšetkým žiaci základných a stredných škôl, ktorých myslenie a názory sa v období dospievania vyvíjajú. Podpora šírenia osvety a vzdelávacích aktivít by mala byť prioritou v boji proti neželaným a to tak spoločnosťou, ako aj právnym poriadkom odsúdeným antisemitistickým a revizionistickým postojom, či verejným prezentovaním takýchto názorov. Stredisko vyjadruje presvedčenie o tom, že antisemitizmus nemá miesto v demokratickej spoločnosti a minimalizovanie jeho výskytu na čo možno najnižšiu mieru by malo byť verejným celospoločenským záujmom.

Zoznam použitých zdrojov a mediálnych správ:

- <http://www.teraz.sk/regiony/sered-muzeum-holokaustu-otvorenie/178547-clanok.html>
- <https://cestovanie.aktuality.sk/clanok/20030/v-seredi-v-niekdajsom-koncentracnom-tabore-otvorili-muzeum-holokaustu/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=m8G-cvG1FZQ>

⁹ Informácie sú prevzaté z oficiálnej webovej stránky múzea: <http://www.snm.sk/?muzeum-holokaustu-o-muzeu>

- <https://aktualne.atlas.sk/slovensko/spolocnost/na-tomto-mieste-zomierali-nevinni-seredi-otvorili-muzeum-holokaustu.html>
- <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/381159-vazenie-zidov-menia-na-muzeum-holokaustu/>
- <http://gaudeo.sk/muzeum-holokaustu/>
- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
- Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M.: Evropská úmluva o lidských právech. Komenář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1687 s.

4 Potreba šírenia osvety v boji proti rasizmu, xenofóbii a antisemitizmu

Súčasná politická a spoločenská situácia na našom území si vyžaduje implementáciu účinných prostriedkov právnej ochrany konkrétnych skupín obyvateľstva, čo súvisí s rastúcou mierou verejne prezentovaných extrémistických postojov. Nárast miery ich výskytu je badateľný predovšetkým prostredníctvom obsahu komentárov konkrétnych fyzických osôb, často sa skrývajúcich pod falošnou identitou na sociálnych sieťach. Vo svetle tohto konštatovania pôsobí mätúco počet trestne stíhaných osôb za „*rasové a extrémistické delikty*“¹⁰, ktorý má v posledných rokoch klesajúcu krivku. Dôvody tohto stavu môžu byť rôzne. Na začatie trestného stíhania je potrebné, aby existovali dôvodné závery, na základe ktorých by bolo možné určité konanie subsumovať pod konkrétnu skutkovú podstatu trestného činu. Dôležitým aspektom pri vyhodnocovaní skutkového základu je zároveň posúdenie miery závažnosti skutku. Pri tzv. extrémistických trestných činoch¹¹, resp. prejavovaných názoroch prostredníctvom sociálnych sietí, je náročnou predovšetkým otázka identifikácie konkrétneho subjektu, voči ktorému by bolo dôvodným začatie trestného stíhania. Táto skutočnosť môže mať za následok fakt, že na sociálnych sieťach síce je evidentný nárast verejne prezentovaných extrémistických názorov, ktoré v mnohých prípadoch majú potenciál naplnenia skutkovej podstaty niektorého z trestných činov extrémizmu, avšak práve z dôvodu náročnosti vyšetrovacieho postupu pri identifikácii subjektu, sa v mnohých prípadoch trestné stíhanie vo vzťahu ku konkrétnej osobe ani nezačne, resp. nedôjde k vydaniu uznesenia o vznesení obvinenia. V uvedenom kontexte upriamuje Stredisko pozornosť na jednu zo základných zásad trestného práva, podľa ktorej je trestné právo prostriedkom *ultima ratio*.

Proti radikalizácii spoločnosti a nenávisťným prejavom v tzv. virtuálnom svete sa snaží bojovať aj Európsky parlament. Ten prijal nelegislatívne uznesenie o predchádzaní radikalizácii a boji proti terorizmu. Europoslanci navrhli trestať poskytovateľov internetových služieb, ktorí odmietnu odstrániť extrémistický obsah.

V otázke boja proti prejavom extrémizmu, rasizmu, xenofóbie či antisemitizmu je popri represii nemenej dôležitým nástrojom prevencia. Jednou z najúčinnějších foriem prevencie je šírenie osvety a pravidelné vzdelávanie, či poukazovanie na výstrahy minulosti, ktoré so sebou nesú uvedené prejavy. Stredisko v tejto súvislosti apeluje aj na Ministerstvo školstva, vedy,

¹⁰ Prevzaté z medializovanej informácie, dostupnej na webovej adrese: <https://domov.sme.sk/c/20234959/pocet-stihanych-za-rasove-a-extremisticke-delikty-dlhodobu-klesa.html>

¹¹ Pozri ustanovenia §§ 421 – 424a zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších právnych predpisov

výskumu a športu SR, aby reagovalo na celospoločenskú potrebu šírenia osvetu v tejto oblasti ešte dôslednejšie, ako je tomu doposiaľ.

Pri šírení osvetu v boji proti rasistickým, extrémistickým, xenofóbnym či antisemitistickým prejavom je mediálny priestor ideálnym miestom pre poukazovanie na nebezpečenstvá ich šírenia. Média by si mali uvedomiť svoje dôležité postavenie pri vytváraní verejnej mienky a pred ziskami a čitateľnosťou by mali mať záujem na uprednostňovaní verejného záujmu, ktorý v žiadnom prípade nepredstavuje šírenie skresľujúcich informácií, či nachádzanie senzačných titulkov, ktorých zámerom je len zvýšenie miery čitateľnosti.

Stredisko poukazuje na nevyhnutnosť súdržnosti a súčinnosti viacerých zložiek pri boji proti nenávisným prejavom, ktoré majú v mnohých prípadoch rasistický, xenofóbny či antisemitistický charakter. Šírenie osvetu v boji proti extrémizmu nie je len vecou tzv. ľudskoprávných a mimovládnych organizácií, ale aj konkrétnych zložiek štátneho aparátu¹² a médií.

Svetlým príkladom šírenia osvetu v boji proti extrémizmu bola v kalendárnom roku 2016 iniciatíva študentov anglistiky a amerikanistiky z Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Títo študenti sa rozhodli poskytnúť vzdelávanie v oblasti extrémizmu študentom na stredných školách. Podnetom pre uskutočnenie takejto vzdelávacej aktivity boli pre dobrovoľníkov negatívne výsledky ankety, ktorú uskutočnili medzi maturantmi na stredných školách. Na základe jej výsledkov zistili, že mnohým mladým ľuďom chýbajú základné znalosti o extrémizme, jeho nebezpečenstve a nepriaznivých následkoch celospoločenského charakteru. Cieľom projektu vzdelávania bola podpora kritického myslenia, a to predovšetkým v kontexte *hoax* správ, ktoré majú v mnohých prípadoch za následok nárast miery výskytu verejne prezentovaných extrémistických postojov.

Stredisko víta a vyjadruje podporu obdobným projektom a vzdelávacím aktivitám. Samotné Stredisko v rámci svojho mandátu poskytuje vzdelávanie v oblasti boja proti extrémizmu, a to pre rôzne cieľové skupiny. Zároveň osobitne poukazuje na nevyhnutnú potrebu zintenzívnenia šírenia osvetu medzi mládežou.

¹² Predovšetkým Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a samospráv; pozn. autora.

Zoznam použitých zdrojov a mediálnych správ:

- <https://domov.sme.sk/c/20234959/pocet-stihanych-za-rasove-a-extremisticke-delikty-dlhodobo-klesa.html>
- <http://kosicednes.sk/dennik/clanky/studenti-idu-ucit-o-extremizme/>
- <https://aktualne.atlas.sk/slovensko/politika/ministerstvo-skolstva-chce-bojovat-extremizmom-ucitelom-vyda-novy-pokyn.html>
- <https://www.aktuality.sk/clanok/367448/vzdelanim-proti-radikalom-europska-unia-zvazuje-spolocny-postup-v-boji-s-extremizmom/>
- <https://www.aktuality.sk/clanok/322541/ziakov-caka-viac-vychovy-proti-extremizmu-nad-platmi-ucitelov-visi-otaznik/>
- <http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor/Antisemitizmus-a-holokaust-budusucastou-programu-nasho-predsednictva-v-Rade-EU-Prednasky-povedu-popredni-odbornici-z-celeho-sveta-263249>

Záver

Napriek skutočnosti, že s prejavmi rasizmu, xenofóbie či antisemitizmu sa možno stretnúť v súčasnosti častejšie ako v nedávnej minulosti, je nemieste aby sa pozornosť verejnosti zamerala na ich elimináciu prostredníctvom prevencie. Mediálne správy boli v kalendárnom roku opäť plné informácií o migračnej kríze a o tzv. prejavoch extrémizmu, ktoré v sebe často inkorporujú rasistické a najmä xenofóbne prvky. V mnohých prípadoch mali tieto prejavy nepriamo potenciál rozširovania nenávistných prejavov. V ich obsahu síce nenávistné prejavy vo vzťahu ku konkrétnej skupine osôb absentovali, avšak ten často neprispieval k diskusii vo verejnom záujme. Naopak, vďaka obsahu mediálnych správ sa verejnosť v mnohých prípadoch mohla dopracovať k identifikácii nenávistných komentárov vo virtuálnom svete sociálnych sietí.

Otázka zodpovednosti za obsah nenávistných komentárov, ktoré majú rasistický, xenofóbny či antisemitistický charakter, je náročnou predovšetkým z hľadiska dokazovania a priradenia subjektu, avšak opomenúť nemožno ani prevádzkovateľov sociálnych sietí a internetových portálov, v rámci ktorých prebieha diskusia prispievateľov. Vecná kvalita obsahu diskusných príspevkov má viesť ku konštruktívnej kritike, vyjadrení svojho názoru či postoju ku konkrétnym otázkam, o ktorých článok či status na sociálnej sieti pojednáva. V žiadnom prípade nesmie smerovať k vyčleňovaniu určitej skupiny osôb a negatívnemu vykresľovaniu tejto skupiny či zovšeobecňovaniu v negatívnom svetle. V mnohých prípadoch takéto príspevky podnecujú k šíreniu nenávisti a sú potenciálne spôsobilé narušiť demokratický poriadok v spoločnosti či základné hodnoty, na ktorých je demokracia vybudovaná. Jedným zo základných pilierov, ktorý je chránený aj ustanoveniami Dohovoru o ochrane základných práv a ľudských slobôd je právo na slobodu prejavu. Medze výkonu tohto práva určujú predovšetkým články 10 a 17 uvedeného legislatívneho aktu, ktorý má prednosť pred zákonmi, a to v zmysle článku 7 ods. 2 Ústavy SR. Smerodajnou pri vyhodnocovaní medzí ochrany práva na slobodu prejavu je tiež judikatúra najvyšších súdnych autorít, a to predovšetkým Európskeho súdu pre ľudské práva.

Stredisko vyjadruje presvedčenie, že negativistické až nenávistné prejavy prezentované navonok, t. j. verejne (aj prostredníctvom sociálnych sietí), ktoré sú smerované voči konkrétnej skupine obyvateľstva na základe jej kultúrnych, biologických, etnických či iných znakov, nepoživajú právnu ochranu práva na slobodu prejavu a nie sú výkonom práva, ktorý možno označiť za výkon práva na slobodu prejavu. Právne poriadky krajín, ktoré sú vybudované na

ochrane základných ľudských práv a slobôd všetkých skupín obyvateľstva, neobsahujú jediné ustanovenie, na základe ktorého by bolo možné prejavovanie názorov vyššie uvedeného charakteru ospravedlniť. Každý nenávisný zovšeobecňujúci prejav, ktorým konkrétna osoba vyjadruje svoj názor na určitú skupinu ľudí, má potenciál šírenia nenávisťi vo vzťahu k skupinám obyvateľstva. O negatívnych následkoch šírenia nenávisných prejavov sa verejnosť dostatočne presvedčila v minulosti. V demokratickej spoločnosti nemá miesto ani revizionizmus, t. j. účelové a v mnohých prípadoch populistické prekrúcanie historických faktov a doktrín. Revizionizmus rovnako nepožíva právo na ochranu prejavu. Osoby spochybňujúce holokaust tak často robia na základe vymyslených a nepodložených teórií, pričom ich jediným cieľom je buď vyvolanie nenávisťi vo vzťahu k skupine obyvateľstva alebo získavanie vplyvu prostredníctvom populizmu. Spoločnosť, ktorá nevyvinie snahu o elimináciu šírenia uvedených názorov a postojov, ktoré nemajú nič s vecnou kritikou a neprispievajú k verejnej diskusii o tzv. veciach verejných, je spoločnosťou nepoučiteľnou a podliehajúcou populizmu a strachu z nepoznaného.

Stredisko odporúča

- médiám, aby nezneužívali svoje silné mienkotvorné postavenie v spoločnosti a snažili sa informovať verejnosť objektívne aj pokiaľ ide o informovanie o migračnej kríze;
- médiám, aby prispeli k boju proti šíreniu rasistických, xenofóbnych či antisemitistických prejavov častým poukazovaním na zločiny minulosti, ktoré boli výsledkom šírenia takýchto názorov;
- každému jednotlivcovi, aby si uvedomil možné negatívne následky svojich verejne prezentovaných názorov, a to aj vo virtuálnej realite;
- Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR, aby zintenzívnilo aktivity v oblasti prevencie proti šíreniu nenávisných prejavov u mladých ľudí v rámci vzdelávania na základných a stredných školách.

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ STREDISKO PRE ĽUDSKÉ PRÁVA

Adresa: Laurinská 18, 811 01 Bratislava

Kontakt: info@snslp.sk

© 2017